

DR. ANDRÁSSY ADÉL

A TERMŐFÖLD MINŐSÉGE, A RÁFORDÍTÁSOK ÉS A HATEKONYSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEINEK EGYES KÉRDÉSEI A MAGYAR MEZŐGAZDASÁGBAN

Népgazdaságunkban a mezőgazdasági termelés jelentős szerepet tölt be a lakosság ellátásában, az exportban és mindezek alapján a kiegyensúlyozott és arányos gazdasági fejlődésben. Így indokolt, hogy a mezőgazdasági növekedés elméleti kérdéseivel foglalkozzunk úgy, hogy az a gyakorlat számára is hasznosítható legyen.

A termőföld a magyar gazdaság legjelentősebb természeti erőforrása, amelynek hatékony, célszerű kihasználása egyik legfontosabb feladatunk.

Tanulmányomban a mezőgazdasági termelés tényezőit elemzem, foglalkozom a föld és a többi termelési tényező közötti arányokkal, helyettesítési folyamatokkal. Vizsgálataim a földminőség hatékonyságot differenciáló szerepének elemzésére irányulnak. Az a cél vezérelt, hogy a földminőség hatékonyságot befolyásoló szerepének elemzéséhez hozzájáruljak, hogy a *belterjességi szint, a földminőség és a hatékonyság közötti összefüggések feltárásához hozzájáruljak.*

1. A ráfordítások nagysága és hatékonysága a különböző minőségű földeken

A mezőgazdaságban a termőterület korlátozottan áll rendelkezésre, így a termelés bővülésének alapvető feltétele a belterjesség fokozása.

Az ágazat termelési eszközei között kiemelkedő jelentőségű a föld — hiszen nemcsak a termelés tere, hanem alapvető termelőeszköze is — így a föld hatékonysága, az egységnyi földterületre jutó hozam, termelési érték növekedése a termelés bővülésének legfőbb formája. *A föld hatékonyságának a növekedése általában az egységnyi területre jutó ráfordításnövekedés, munkaerő- és termelőeszköz — koncentrálódás útján valósul meg.* A területegységre jutó termelési érték növekedése — változatlan termőterület mellett — általában feltételezi a területegységre jutó ráfordítások növekedését. A területegységen történő eleven- és holtmunka koncentráció célja a hozamok növelése, hiszen a ráfordítások növelése csak mint hozamfokozó eszköz fogható fel. A területi termelékenység a ráfordítások hatékonysága és az egységnyi földre jutó ráfordítások szorzata:

$$\frac{T}{F} = \frac{T}{R} \cdot \frac{R}{F}$$

A területi termelékenység növelését tehát nemcsak a területegységre jutó ráfordítások növelésével, hanem a ráfordítások hatékonyabbá tételével is elérhetjük. A területegységre jutó ráfordítások növekedése emeli a területegységre jutó hozamot — hiszen csak ekkor racionális —, de nem nő vele szükségszerűen egyenes arányban a ráfordítások hatékonysága. A ráfordítások hatékonysága a területi termelékenység alapvető tényezője, erre utal Fekete Ferenc is: „...az egységnyi területre vetített bő-

vített újratermelésnek nemcsak a ráfordítások növelése, hanem a társadalmi munka termelékenységének növelése is forrása lehet.”¹ Az egységnyi termelési területen megvalósuló bővített újratermelésnek tehát intenzív tényezői is vannak, *a területi termékenység növelésének alapvető tényezője a társadalmi munka hatékonyságának növekedése is.*

A mezőgazdaságban a ráfordítások hatékonyságát, a fajlagos jövedelmezőséget a termőterületek eltérő minősége is befolyásolja. Azonos ráfordítással a különböző minőségű földeken eltérő eredményt lehet elérni. A földek eltérő minősége hat a munkatermelékenységre, amely hatás elsősorban az eszközhatékonyságon keresztül érvényesül. Az eszközhatékonyságot jelentősen befolyásolja a földminőség, mert a) minél kisebb a területegységre jutó eszközállomány, annál nagyobb szerepe van a föld minőségének az eszközhatékonyság differenciáltságában, b) ha különböző minőségű földek eszközfelszereltsége azonos, akkor a jobb minőségű földeken magasabb termelési érték érhető el. *Általában a jobb minőségű földeken magasabb a területek eszközfelszereltsége és magasabb a munkaerősűrűség.* (1. táblázat) A statisztikai

1. táblázat

A földek eszközfelszereltsége, a földellátottság és a jövedelmezőség földminőség szerinti alakulása a két nagyüzemi szektorban 1982-ben

Megnevezés	Mértékegység	Összesen	Az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem		
			15 aranykorona alatti	15,1—25,0 aranykorona közötti	25,1 aranykorona feletti
Az állami gazdaságok					
Termőterület	ha	927 232	277 176	458 591	191 465
Egy hektárra jutó bruttó állóeszközért.	Ft/ha	73 931	72 117	67 406	92 184
Átlagos állományi létszám	fő	141 607	38 174	66 743	36 690
Egy hektár termőterületre jutó bruttó jöv. nyereség	Ft/ha	13 317	11 995	11 766	18 947
Földellátottság	Ft/ha	2 266	1 877	1 746	4 074
	ha/fő	6,5	7,3	6,9	5,2
A termelőszövetkezetek					
Termőterület	ha	5 133 659	2 105 860	2 332 904	694 895
Egy hektárra jutó bruttó állóeszközért.	Ft/ha	36 624	31 034	39 323	44 500
Átlagos állományi létszám	fő	641 990	273 880	279 768	88 342
Egy hektár termőterületre jutó bruttó jöv. nyereség	Ft/ha	10 188	9 274	10 485	11 959
Földellátottság	Ft/ha	1 546	1 088	1 779	2 152
	ha/fő	8,0	7,7	8,3	7,8

*Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása.”
MÉM STAGEK 1983. 26., 27., 29., 30., 68-as oldalak.*

1. Fekete Ferenc: Bővített újratermelés a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben. KJK, Budapest, 1959.

adatok a földterületek minősége és a területi termékenység közötti egyértelmű összefüggésre utalnak.

A föld és a munkaerő aránya, rendelkezésre álló mennyiségük speciális feltételeket teremtenek a vállalati gazdálkodás számára. Egyrészt azért, mert a termelés színvonalának (területegységre jutó termelési érték, nyereség) a fejlesztése, valamint a termelési tényezők megfelelő arányának a megteremtése a termelőegységek gazdálkodásában csakis alapellátottságuk, az eszközök mennyiségének növelése, a felhasználás révén valósulhat meg, hiszen a munkaerő és a föld is korlátozottan áll rendelkezésre. Másrészt azért, mert a termelés szerkezetét és a fejlesztés irányát is megszabja a földellátottság.

A termelőszövetkezetek növekedésének egyik alapvető módja az elmúlt 2—3 év-tizedben a gazdaságok összevonása volt. Így a közös gazdaságok területének növekedésével a foglalkoztatottak száma is növekedett, és egyúttal a munkaerősűrűség is nivellálódott. Egy termelőszövetkezeti tagra 1977-ben átlagban 9,6 hektár földterület jutott, relatív szórása alacsony volt, mindössze 37,8 százalék.² 1982-ben a termelőszövetkezetben egy fő állományi létszámra átlagosan 7,7 hektár, az állami gazdaságoknál pedig 6,7 hektár jutott.³ A föld és a munkaerő aránya azonban a termelőszövetkezeteknél és az állami gazdaságoknál még ma is exogén módon kötött, a kettő közötti arány még mindig meghatározza a területi hatékonyságot és a fajlagos jövedelmezőséget is. *A területegységre jutó ráfordítások növekedése mellett a földellátottság alacsonyabb szintje is hozzájárul a nagyobb hozamok eléréséhez, és ennek alapján a belterjes fejlesztéshez.* Közismert (a marxi földjára-elmélet egyik kiinduló tétele), hogy azonos ráfordításokat feltételezve a ráfordítások a jobb földeken hatékonyabban mint a rossz földeken. De vajon a rosszabb földeken gazdálkodók ellensúlyozni tudják-e valamiképpen a jobb földeken működő gazdaságok földminőségében rejlő potenciális előnyét? Nézzük meg először azt, hogy a különböző földminőségi csoportokba tartozó gazdaságok termelőeszköz-ellátottsága, valamint különböző hatékonysági mutatói hogyan alakulnak.

1. A földminőség és a ráfordítások hatékonyságának összefüggései

A talaj minőségében mindenekelőtt a mezőgazdasági termelés természeti tényezői összegeződnek. A föld minőségét a talaj természetes termékenységénél tágabban értelmezzük, a talajréteg kémiai, fizikai és biológiai tulajdonságain kívül beleértjük a domborzati, tagoltsági, éghajlati és a hidrológiai viszonyokat is. A társadalmi újratermelés folyamatában bővített formában termelődik újra, mivel az állandó jelleggel bekebelezett eszközök magasabb minőséget eredményeznek. A földek minőségét az ökológiai és az ökonómiai tényezők együttese határozza meg.

A 2. táblázat adatai arra utalnak, hogy mezőgazdaságunkban a gyenge adottságú gazdaságok jelentős helyet foglalnak el. A termelőszövetkezetek földterületének 41 százaléka gyenge minőségű (az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem 15 aranykorona alatt van). A gyenge adottságú területeken csak a munkaerő-ellátottság átlagos szintű, a többi termelőerő elemből a termelőszövetkezetek országos átlagához képest lényegesen kisebb mértékben részesednek. Az egy hektárra jutó bruttó állóeszközérték mintegy 15 százalékkal, gépeltartottságuk 19 százalékkal

² Forrás: KSH üzemsoros adatai alapján saját számolás eredménye.

³ Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”. MÉM STAGEK, 1982. 29. és 30. l.

A termelőerők és a jövedelem földminőség szerinti megoszlása 1982-ben

Megnevezés	Az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem		
	15 aranykorona alatti	15,1—25,0 arany- korona közötti	25,1 arany korona feletti
<i>Az állami gazdaságok megoszlása</i>	29,9	49,5	20,6
Egy hektár termőterületre jut az átlag százalékában			
bruttó állóeszközérték	97,5	91,2	124,7
ingatlan	98,3	92,2	121,2
gépek, berendezések	97,1	88,6	131,5
átlagos állományi létszám	93,3	100,0	126,7
teljesített munkanap	88,6	97,1	120,0
bruttó jövedelem	90,1	88,4	142,3
nyereség	82,8	77,1	179,8
<i>A termelőszövetkezetek megoszlása</i>	41,0	45,5	13,5
Egy hektár termőterületre jut az átlag százalékában			
bruttó állóeszközérték	84,7	107,4	121,5
ingatlan	84,5	108,0	119,9
gépek, berendezések	80,9	108,3	129,3
átlagos állományi létszám	100,0	92,3	100,0
teljesített munkanap	100,0	102,8	88,9
bruttó jövedelem	91,0	102,9	117,4
nyereség	70,0	115,1	139,2

Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”
MÉM STAGEK 1983. 25, 27, 29, 30, 68-as oldalak.

marad el az országos átlaghoz képest. Bruttó jövedelmük és különösen nyereségük kisebb az országos átlaghoz viszonyítva.

A közepes adottságú (az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem 15,1 és 25,0 aranykorona között van) földeken gazdálkodó termelőszövetkezetek eszközellátottsága mintegy 8 százalékkal jobb az országos átlaghoz viszonyítva. Elevenmunka-ellátottságuk 7,7 százalékkal alacsonyabb, mint a termelőszövetkezetek átlaga, de az egy hektár termőterületre jutó teljesített munkanap 2,8 százalékkal magasabb, mint az átlag. Bruttó jövedelmük és nyereségük jobb mint az átlag.

A legjobb földminőségű (25,1 aranykorona/hektár fölötti kataszteri tiszta jövedelem) területek a termelőszövetkezetek összes területének mindössze 13,5 százalékat teszi ki. Elevenmunka-ellátottságuk átlagos szinten van, holtmunka-ellátottságuk a legkedvezőbb a szektorban. Az egy hektárra jutó bruttó állóeszközérték több mint 20 százalékkal, gépeltelátottságuk majdnem 30 százalékkal magasabb, mint az átlag. Bruttó jövedelmük és különösen nyereségük még az eleven- és holtmunka-ellátottságukhoz viszonyítva is kedvező. Az egy hektárra jutó nyereségük közel kétszerese a gyenge földminőségű területeken gazdálkodó termelőszövetkezetekének.

Az állami gazdaságoknál részben hasonló tendenciákat figyelhetünk meg.⁴ Gyenge földminőségű terület az állami gazdaságok összes területének 30 százaléka. Eleven- és holtmunka-ellátottságuk valamivel alacsonyabb, mint a szektor átlaga. Az egy hektárra jutó bruttó állóeszközérték 2,5 százalékkal, az állományi létszám 6,7 százalékkal marad el az állami gazdaságok átlagához képest. A termelőerő-ellátottságuknál azonban nagyobb mértékben marad el az átlagos szinttől bruttó jövedelmük és nyereségük. Ugyanez jellemzi a közepes adottságú területeken gazdálkodó állami gazdaságokat is még erősebb tónusokkal. E területek holtmunka-ellátottsága mintegy 10 százalékkal rosszabb, mint a szektor átlaga. Bruttó jövedelmük 11,6 százalékkal, nyereségük 22,9 százalékkal kisebb, mint az átlag. Annál is inkább kedvezőtlenebb a kép, mert ezen adottságú területek az állami gazdaságok földterületének közel felét képezik. A jó és kiváló földminőségű területek eleven- és holtmunka-ellátottsága az átlaghoz viszonyítva kedvezőbb, az egy hektárra jutó bruttó termelési érték és nyereség is — még a termelőerő-ellátottságukhoz képest is — jóval nagyobb, mint az átlag.

Az egységnyi területre jutó élőmunka-ráfordítás az állami gazdaságoknál a földminőségével egyenes arányban áll. A leggyengébb földeken a legkisebb az egy hektár termőterületre jutó teljesített munkanap. Holtmunka-ellátottságuk viszont a közepes földminőségű területeken a legrosszabb. (3. táblázat.)

3. táblázat

Az állami gazdaságok eszközellátottsága és munkaerősűrűsége földminőség szerinti bontásban 1982-ben

Megnevezés	Mértékegység	Az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem			Összes termőterületre
		15 aranykorona alatti	15,1—25,0 aranykorona közötti	25,1 aranykorona feletti	
<i>Eszközellátottság</i>					
Egy hektárra jutó bruttó állóeszközérték	Ft/ha	72 117	67 406	92 184	73 931
ingatlanok	Ft/ha	47 454	44 502	58 491	48 272
gépek, berendezések	Ft/ha	17 437	15 903	23 607	17 952
alaptervekénység					
állóeszközeinek bruttó értéke	Ft/ha	53 966	54 940	75 199	58 832
<i>Munkaerősűrűség</i>					
100 ha termőterületre jutó átlagos állományi létszám	fő	14	15	19	15
Egy hektár termőterületre jutó teljesített munkanap	mnap/ha	31	34	42	35

Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”
MÉM STAGEK 1983. 26., 29. oldalak.

⁴ Vági Ferenc: A termelés differenciáltságának okai és különbözeti jövedelem a mezőgazdaságban. Közgazdasági Szemle, 1976. 5. sz.

A termelőszövetkezetek eszközellátottsága még mindig lényeges mértékben elmarad az állami gazdaságokétól. Míg az állami gazdaságoknál területegységre 73 931 Ft bruttó állóeszköz jut, addig a termelőszövetkezeteknél ennek csak az 50 százaléka, 36 624 Ft. Elevenmunka-ellátottságuk megközelíti az állami gazdaságokét. Az állami gazdaságoknál az egy hektár termőterületre jutó bruttó jövedelem 13 317 Ft, a termelőszövetkezeteknél 10 188 Ft.

Megállapíthatjuk tehát, hogy egyrészt a földterületek minősége még ma is hatást gyakorol a földek eltartóképességére, az egy foglalkoztatottra jutó földterület a rosszabb földektől a jobb földek felé haladva csökken.⁵ Másrészt bizonyítást nyert az is, hogy a földterületek minősége, a területegységre jutó termelőeszköz-koncentráció és a gazdálkodás eredményessége között szoros összefüggés van.⁶ A jobb minőségű földeken magasabb az alapellátottság, de a termelőerőkből való részesedésükhöz képest lényegesen magasabb a bruttó jövedelmük és a nyereségük is. A termelőerők értékesülése kedvezőbb a jobb minőségű földeken.

Tanulságos vizsgálni az állóeszközigényesség, az eszközhatékonyság és a munka-termelőkenység összefüggéseit a földminőség függvényében. A mezőgazdaságban a termelés jobb technikai felszereltsége (az egy dolgozóra jutó nagyobb eszközmenyiség) rendszerint rosszabb eszközhatékonysággal (az egységnyi eszközértékre jutó kisebb termelési értékkel) kapcsolódik össze, de ugyanakkor nagyobb munkatermelékenységgel (az egy dolgozóra jutó nagyobb termelési értékkel) párosul. A munkaerőre jutó állóeszközök értéke alapján a technikai felszereltség az állami gazdaságoknál

4. táblázat

A termelőszövetkezetek eszközellátottsága és munkaerősűrűsége földminőség szerinti bontásban 1982-ben

Megnevezés	Mértékegység	Az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem		
		15 aranykorona alatt	15,1—25,0 aranykorona közötti	25,1 aranykorona feletti
Eszközellátottság				
Egy hektárra jutó bruttó állóeszközérték	Ft/ha	31 034	39 323	44 500
ingatlanok	Ft/ha	19 829	25 353	28 157
gépek, berendezések	Ft/ha	7 113	9 508	11 412
alaptervekenység állóeszközeinek bruttó értéke	Ft/ha	26 305	33 332	38 544
Munkaerősűrűség				
100 ha termőterületre jutó átlagos állományi létszám	fő	13	12	13
Egy hektár termőterületre jutó teljesített munkanap	mnap/ha	36	37	32

Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”
MÉM STAGEK 1983. 27., 30. oldalak

⁵ Ez a tendencia az állami gazdaságok szektorában érvényesül legtisztábban.

⁶ Ihrig Károly: A termelőszövetkezetek tagsűrűségének gazdasági következményei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968.

lényegesen nem szóródik. *A munka technikai felszereltségének és a termelés alapigényességének azonosságából következően az állami gazdaságoknál az ágazatok technikai és technológiai alapjai a vállalati koncentrátságtól függetlenek, az ágazatok termelése általában azonos technikákkal szervezett és fejlesztett. Ez pedig az átlagos, és az átlagosnál kisebb gazdaságoknak a nagyobbakkal szembeni hátrányát jelenti.*

Az alapok hatékonysága a munka technikai felszereltségének kihasználására gyakorolt hatásán keresztül befolyásolja az egy főre jutó termelést és ezáltal a bruttó és a nettó jövedelmet is. A legnagyobb eltéréseket a munka termelékenysége mutatja, egy fő állományi létszámra jutó üzemi termelési érték az állami gazdaságoknál 488 147 Ft, a termelőszövetkezeteknél 316 422 Ft.

A két nagyüzemi szektorban a termelés eszközigényessége majdnem azonos. Legmagasabb az eszközhatékonyság a gyenge minőségű földeken.

Elvileg a jó minőségű földeken az ágazatok társítására, az egymást követő munkafolyamatok térbeli és időbeli összehangolására szélesebb lehetőség kínálkozik, mint a gyenge minőségű területeken. A statisztikai adatok azonban ezzel ellentétes tendenciákra engednek következtetni.

Az állóeszközállomány összetételét többoldalról elemezhetjük. A mezőgazdaságban magas az ingatlanok aránya, 1982-ben az összes állóeszköz 64,4 százaléka ingatlan volt.⁷ Az ingatlanok és a gépek aránya meglehetősen stabilitást mutat mindkét szektorban: a gépek mintegy 2,8—2,5-szerese ingatlan. Az állóeszközállomány korszerűségét a nettó állóeszközérték (bruttó állóeszközérték) alapján próbáltam meg kifejezni. Ez a mutató gyakorlatilag konstans (70 százalék körül ingadozik),⁸ ami a szabályozórendszer hatására vezethető vissza. Ez a stabilitás arra enged következtetni, hogy a gazdaságok nagyjából ugyanabban az időben szerezték be, illetve biztosították számunkra az eszközöket, következésképpen az értékcsökkenési leírás kötelezettségei is körülbelül egyformán terhelik őket.

Az eszközállomány szerkezetének azonosságából arra következtethetünk, hogy a gazdaságok termelése általában azonos technikával és technológiával szervezett és ez feltétlenül kedvezőtlenül befolyásolja a termelés eszközigényességét.

A munka termelékenysége lényegesen magasabb az állami gazdaságoknál, mint a termelőszövetkezeteknél. *A földek minősége és a munkatermelékenység között csak a termelőszövetkezetek esetében figyelhető meg pozitív irányú korreláció.*

A munkatermelékenység az eszközhatékonyságtól és az eleven munka technikai felszereltségétől függ. A földek eltérő minősége hat a munkatermelékenység mindkét tényezőjére, az eszközhatékonyságra és a technikai felszereltségre is. Az állami gazdaságoknál a gyenge adottságú területek technikai felszereltsége a legmagasabb (5. táblázat). Az átlagosnál jóval nagyobb technikai felszereltség és a kedvező eszközhatékonyság eredményeként az állami gazdaságoknál a legrosszabb adottságok között a legmagasabb a munka termelékenysége.

A termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok mutatóit összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy az eszközök hatékonysága magasabb a termelőszövetkezetekben. A termelőszövetkezetek kedvezőbb eszközhatékonyságának oka az, hogy egyrészt az állami gazdaságokhoz képest eleven munkával helyettesítenek holt munkát — technikai felszereltségük alacsonyabb — másrészt az, hogy földdel eleven- és holtmunkát helyettesítenek, hiszen földellátottságuk magas. Tehát — bár a termelőszövetkezeteknél is a fejlődés irányába eleven munka holt munkával történő helyettesítése — *ma még*

⁷ „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása.” MÉM STAGEK 1982. 28. 1.

⁸ „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”. MÉM STAGEK 1982. 26, 27, 28-as 1.

A technikai felszereltség földminőség szerinti alakulása 1982-ben

Megnevezés	Egy főre jutó bruttó állóeszközérték			
	Állami gazdaságok		Termelőszövetkezetek	
	1000 Ft/fő	%	1000 Ft/fő	%
Az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem				
15 aranykorona alatti	523,6	108,2	238,6	81,5
15,1—25,0 aranykorona közötti	463,1	95,7	327,9	111,9
25,1 aranykorona feletti	481,1	99,4	350,0	119,5
Összesen	484,1	100,0	292,9	100,0

Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”
MÉM STAGEK 1983. 26., 27., 29., 30. 1.

6. táblázat

Az eszközhatékonyság és a munkatermelékenység földminőség szerinti alakulása 1982-ben

Megnevezés	Mérték- egység	Összesen	Az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem		
			15 arany- korona alatti	15,1—25,0 arany- korona közötti	25,1 arany- korona feletti
<i>Eszközhatékonyság</i>					
100 Ft bruttó állóeszközre jutó üzemi termelési érték	Ág Ft/100 Tsz Ft/100	101 108	108 112	97 104	100 108
<i>Munkatermelékenység</i>					
Egy fő állományi létszámra jutó üzemi termelési érték	Ág Ft/fő Tsz Ft/fő	488 147 319 422	566 338 269 304	448 271 343 063	479 331 377 521

Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”
MÉM STAGEK 1983. 56. és 57. 1.

az alkalmazott technika alacsonyabb fejlettségi színvonalra széles lehetőséget teremt ezzel ellentétes irányú helyettesítéseknek is.

A technikai színvonal a két nagyüzemi szektor vonatkozásában lényegesen különbözik. Az állami gazdaságoknál az egy főre jutó állóeszközérték a termelőszövetkezetekhez képest 1,7-szeres, a terület egységére jutó eszközérték pedig kétszeres. A jó minőségű földeken magasabb a területegységre jutó eszközérték és egy termelőre kevesebb földterület jut.

Az a tény, hogy a területegységre jutó eszközérték különbsége a két szektor között magasabb, mint az egy fő állományi létszámra jutó eszközöké, arra utal egyrészt,

hogy a foglalkoztatottak száma a földhöz viszonyítva az állami gazdaságoknál magasabb; másrészt a kialakult arányokból arra is következtetünk, hogy *enyhült az eszközellátottság (termelőeszköz/föld arány) és a földellátottság (föld/munkaerő arány) közötti ellentmondás.*

A mezőgazdaságban a tényleges élőmunkafelhasználást a föld és a termelőeszközök nagysága és aránya határozza meg, a három termelési tényező közül kettő: a földterület nagysága és minősége, valamint a rendelkezésre álló munkaerő mennyisége és struktúrája, s ennek következtében a kettő aránya, a földellátottság is többé-kevésbé adottságként jelentkezik. A kollektivizálás időszakában szükségképpen ellentmondás keletkezett az alapellátottság és a földellátottság között, hiszen az átszervezés a nagyüzemi gazdálkodás feltételei közül a föld és a munkaerő centralizációját *egyszerre*, egy csapásra megteremtette, a termelt termelési eszközök viszont csak fokozatosan, felhalmozódásuk révén teremődnek meg. Az átszervezést követő időszakban a mezőgazdasági népesség erőteljesen csökkent, valamint nőtt az eszközellátottság. A földellátottság vonatkozásában erőteljes kiegyenlítődési folyamat játszódott le.⁹ Az alapellátottság és a földellátottság közötti feszültség csökkenését elősegítette a tevékenységi kör bővülése, a kiegészítő tevékenység növekedése, az elevenmunkaigényesebb, főleg állattenyésztési ágazatok súlyának növekedése. A termelőszövetkezetek között és háztáji gazdaságai között kialakult sajátos munkamegosztás is elősegítette a termelési tényezők kedvezőbb összhangjának a kialakulását.

A földellátottság és az eszközellátottság közötti feszültség csökkent ugyan, de nem szűnt meg. *A termelési tényezők mennyiségének és összetételének változása eltérő módon érintette a gazdaságokat.* A jó minőségű földeken az alapfelszereltség nagyobb mértékben tér el a rosszabb minőségű földek alapfelszereltségi színvonalától, mint amilyen differenciákat a földellátottság vonatkozásában figyelhetünk meg. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a rendelkezésre álló munkaerő volumene és összetétele ma már minden földminőségnél teljes mértékben megfelel a termelt termelési eszközök, valamint a föld aránya által meghatározott foglalkoztatható létszámnak, tehát, hogy az alapellátottság és a földellátottság összhangban van. *Ugyanis a termelési tényezők összhangjának megteremtésében döntő szerepe van a felhalmozásnak.* A föld minősége viszont jövedelemdifferenciáló szerepénél fogva különböző feltételeket teremt a termelő felhalmozás számára. A rosszabb föld hátrányos következményei csak pótlólagos ráfordításokkal eliminálhatók, a jövedelemdifferenciák bővített módon termelődnék újra, mert a rossz földön elért alacsonyabb jövedelem eleve alacsonyabb pótlólagos ráfordításokat tesz lehetővé. Tehát a rosszabb földeken — a saját erős felhalmozás szűkös volta miatt — kedvezőtlen az alapellátottság és a földellátottság viszonya. A legrosszabb földminőségű területeken milyen mértékben jellemző a termelési tényezők aránytalansága? Az egyes ráfordítások milyen mértékben szóródnak az átlag körül?

2. A gyenge adottságú területek ráfordítás-hozam viszonyai

A technikai fejlődés felgyorsulásával a munka tárgyi tényezői technikai színvonalukat, korszerűségüket tekintve korántsem alkotnak homogén halmazt, és így hatékonyságuk is meglehetősen eltérő. Ez egyfelől azzal magyarázható, hogy a magasabb technikai szintre lépés ideje lerövidült, másfelől azzal, hogy a felhalmozás

⁹ A földellátottság differenciáltsága a 60-as évek végén nagyarányú volt, a legkisebb és a legnagyobb földellátottságú termelőszövetkezetek között ötszörös, vagy ennél is nagyobb eltérések voltak. Ezzel a kérdéssel foglalkozott Ihrig Károly könyvében. (2)

a megtermelt nemzeti jövedelem, illetve annak meghatározott aránya által korlátozott, végül az egyes eszközök potenciális hatékonysága, a felhalmozás minősége által is szigorúan determinált.

Termelőszövetkezeteknél a gyenge adottságú gazdaságok területegységre jutó holtmunkaráfordításai alacsonyabbak, mint a szektor átlaga. A 15 aranykoronánál rosszabb földminőségű területek holtmunkaelemei erőteljes differenciáltságot mutatnak. Az 5 aranykorona alatti földek egy hektárra jutó bruttó állóeszközállománya mintegy 39 százaléka a termelőszövetkezetek átlagának. A leggyengébb minőségű területek (5 ark/ha) gépállományuk pedig csak 30 százaléka az átlagnak.

A holtmunka és az elevenmunka valamennyi eleme a legrosszabb földminőségű területeknél lényeges mértékben szóródik, és erős korrelációt mutat a föld minőségével. A gyenge minőségű területek eszköz- és munkaerőellátottsága a termelőszövetkezetek átlagától lényeges mértékben elmarad. Az átlagosnál jóval alacsonyabb ráfordítás-szint és a kedvezőtlen földminőség együttesen eredményeznek átlagosnál kedvezőile-

7. táblázat

A gyenge minőségű területek eszközellátottsága, munkaerősűrűsége és hozamai 1982-ben

Megnevezés	Mérték- egység	Az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem			Az egy hek- tár termő- területre jutó kataszteri tiszta jövedelem 15 arany- korona alatt
		5 arany- korona alatti	5,1—10,0 arany- korona közötti	10,1—15,0 arany- korona közötti	
A termelőszövetkezetek megoszlása	%	1,2	11,8	28,0	41,0
<i>Eszközellátottság</i>					
Egy hektárra jutó bruttó állóeszközérték	Ft/ha	17 240	24 818	34 244	31 034
ingatlanok	Ft/ha	10 746	15 631	21 987	19 829
gépek, berendezések	Ft/ha	3 467	5 601	7 906	7 113
alaptevékenység állóeszközeinek bruttó értéke	Ft/ha	13 796	21 461	28 881	26 305
<i>Munkaerősűrűség</i>					
100 ha termőterületre jutó átlagos állományi létszám	fő	8	10	14	13
Egy hektár termőterületre jutó teljesített munkanap	mnap/ha	20	29	40	36
<i>Egy hektár termőterületre</i>					
jutó bruttó jövedelem	Ft/ha	4 787	6 591	10 597	9 274
nyereség	Ft/ha	227	738	1 273	1 088

*Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”
MÉM STAGEK 1983. 27, 30., 69. oldalak.*

nebb hatékonyságot. Az egyes termelt termelési tényezők szűkössége, a föld-munka-erő kedvezőtlen aránya és a gyenge földminőség együttesen okai a kedvezőtlen hatékonyságnak.

Az állami gazdaságoknál a leggyengébb minőségű földeken (5 ark/ha) alatti az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem) mind az elevenmunka, mind a holtmunka ráfordítások az átlagosnál lényegesen magasabbak. Az egységnyi területre jutó bruttó állóeszközérték majdnem kétszerese, az átlagos állományi létszám több mint 1,7-szerese a szektor átlagának. A gyenge adottságú területeken a magas ráfordításelemek nem eredményeznek csökkenő hozamokat, a területegységre jutó bruttó jövedelem és nyereség is mintegy kétszerese az átlagnak. Tehát a legrosszabb földminőségnél is átlagos, vagy annál valamivel magasabb ráfordításokkal átlagos hatékonyságot lehet elérni.

Az alacsony szintű jövedelmezőség alapvetően a ráfordítások szűkösségével és a magas földellátottsággal mutat korrelációt. Hazánkban tehát határföldekről nem annyira a földminőség szemszögéből, hanem inkább a határköltések oldaláról lehet beszélni. A gazdálkodás eredményességét elsődlegesen a területegységre jutó ráfordítások határozzák meg, a föld minőségének jövedelemdifferenciáló szerepe ma már kevésbé jelentős.

Az egységnyi területre jutó ráfordítások erőteljesen differenciáltak, a föld minősége és a területegységre jutó ráfordítások a termelő felhalmozás számára különböző feltételeket teremtenek. *A rosszabb földön elért alacsonyabb jövedelem eleve alacsonyabb pótlólagos ráfordításokat tesz lehetővé*, ami viszont meghatározza a gazdálkodás eredményességét. A jövedelemdifferenciák bővített módon termelődnek újra.

A mezőgazdasági vállalatoknál tehát a területegységre jutó jövedelem alapvetően az egységnyi területre jutó élő- és holtmunka mennyiségétől függ. *A termelőeszközök koncentrációjának primér jelentősége van a jövedelmezőség alakulásában.* A termelés bővítésének legfontosabb eszköze a területegységre jutó pótlólagos ráfordítások növekedése. A ráfordítások hatékonysága föld — ráfordítás — hozam viszonyokat alakító szerepe másodlagos.

Az egy hektárra jutó nagyobb termelési értékhez nagyobb fajlagos halmazatlan termelési érték, bruttó és nettó jövedelem, s benne felhalmozási alap kapcsolódik. Az egységnyi területen végbemenő bővített újatermelés gazdasági előnyt biztosít, és ezt a gazdaságok általában ki is használják. A nagyobb egy hektárra jutó bruttó jövedelemből nemcsak nagyobb nyereség, hanem nagyobb fejlesztési alap is képezhető, ezért ezen gazdaságok fejlődési képessége erőteljesebb és ezt a gazdaságok realizálják is. *A területegységre jutó eszköz- és elevenmunka-koncentráció gyorsabb ütemű fejlődést tesz lehetővé, aminek differenciáló hatása van, sőt fokozza a már kialakult differenciáltságot.* A területegységre jutó magasabb ráfordítások a gazdálkodás eredményességét erőteljesen befolyásolják, és azok a gazdaságok, amelyek nagyobb jövedelmet realizálnak, ráfordításaikat nagyobb mértékben növelhetik. *A területi differenciálódás tehát a mezőgazdaságban kevésbé az I. számú különbözeti földjáradék alapján, nagyobb mértékben a II. számú különbözeti földjáradék alapján ment végbe.*

3. A termelési szerkezet és a földminőség kapcsolata

A technikai fejlődés a földek minőségére is hat, megváltoztatja, esetleg csökkenti a földek közötti minőségi különbségeket, teljes mértékben azonban nem szünteti meg. Az agrotechnikai fejlődés a jó minőségű földek termőképességét is javítja — nemcsak a rosszabbakét — bizonyos földminőséget kiegyenlítő hatást eredményez-

A gyenge minőségű területek eszközellátottsága, munkaerősűrűsége és hozamai 1982-ben

Megnevezés	Mérték- egység	Az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem			Az egy hektárra jutó ka- taszteri tiszta jövedelem 15 arany- korona alatti
		5 arany- korona alatt	5,1—10,0 arany- korona közötti	10,1—15,0 arany- korona közötti	
Az állami gazdaságok megoszlása	%	0,3	8,7	20,9	29,9
<i>Eszközellátottság</i>					
Egy hektárra jutó bruttó állóeszközérték ingatlanok	Ft/ha	138 815	44 686	82 418	72 117
gépek, berendezések	Ft/ha	98 751	30 128	53 816	47 454
alaptévékenység állóeszközeinek bruttó értéke	Ft/ha	25 088	9 789	20 483	17 437
<i>Munkaerősűrűség</i>					
100 ha termőterületre jutó átlagos állományi létszám	fő	26	9	15	14
Egy hektár termőterületre jutó teljesített munkanap	mnap/ha	60	21	35	31
<i>Egy hektár termőterületre jutó</i>					
bruttó jövedelem	Ft/ha	27 721	5 563	14 409	11 995
nyereség	Ft/ha	4 489	471	2 418	1 877

Forrás: A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása"
MÉM STAGEK 1983. 26., 29., 68. 1.

het, megváltoztatja a földminőségek rangsorát, de a földterületek között mindig lesznek olyanok, amelyek közgazdasági termékenysége az átlagostól kedvezőtlenebb.

A földek termékenysége mindig csak bizonyos, meghatározott növényi kultúrára értelmezhető. Ugyanazon földminőségi és egyéb természeti viszonyok más-más termelési feltételeket jelentenek az egyes növények számára: azonos élő- és holtmunka azonos típusú talajon eltérő hatékonysággal hasznosul a hozamokban aszerint, hogy mely termék termelésénél használják fel. A jobb minőségű földek magasabb kihasználtsága területi szakosodást is eredményezhet, ami azt jelenti, hogy a növényeket nagyobb arányban a nekik megfelelő természeti körülmények között termelik. A termelékenységbeli különbségek azonban abban az esetben is léteznek, ha feltételezzük, hogy minden növényt a neki legmegfelelőbb típusú talajon és egyéb más természeti feltételekkel összhangban termelnek, mert c/1 a jó minőségű föld több növény számára teremt kedvező feltételt, c/2 a növények eredményráfordítás viszonyai még optimális ráfordításviszonyok mellett is egymástól különbözőek.

Az erőforrások felhasználásának hatékonysága függ a természeti és közgazdasági feltételekhez alkalmazkodó termelési szerkezettől. *Egyenlő nagyságú tőke, azonos*

élő- és holtmunkaráfordítás azonos típusú talajon különböző hatékonyságú a termelési szerkezet kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb volta miatt. Maximális többletjövedelem ott várható, ahol a termelési szerkezet a legnagyobb mértékben alkalmazkodik az adott természeti és közgazdasági környezethez.

A termékszerkezet természeti körülményekhez való alkalmazkodásának több korlátja van. Egyrészt a piac oldaláról korlátozott, hiszen a kereslet nem feltétlenül rugalmas a magasabb járadékok hozó kultúrákkal szemben, másrészt a termelt termelési tényezők adott nagysága és szerkezete, a bővítés lehetőségei, a munkaerő szak-képzettsége, az innovációképesség, stb. tehát általában a termelőerők *adott* nagysága, szerkezete és felhalmozás oldaláról is korlátozott.

A termékszerkezeteknek az adott természeti és közgazdasági tényezőkkel való konkrét összhangja elsősorban *üzemi szintű kérdés*. Elhatárolhatók egymástól táj-körzetek az egyes talajtípusoknak megfelelően és így az adott természeti körülményeknek legjobban megfelelő növények meghatározhatók. Egy-egy üzem vetésszerkezetét azonban sohasem *csak* a természeti körülmények határozzák meg, az adott termelőeszközállomány, a felhalmozás lehetőségei, stb. is meghatározóak.

Az alaptervekenység aránya az üzemi termelési értéken belül a leggyengébb földminőségű területeken (15 ark/ha alatti) gazdálkodó állami gazdaságoknál 1982-ben 62,5 százalék volt, termelőszövetkezeteknél pedig 55,1 százalék volt. A legjobb földminőségű területeken (25 ark/ha feletti) az alaptervekenység aránya az állami gazdaságoknál 71,7 százalék, a termelőszövetkezeteknél pedig 78,9 százalék volt. *A rossz minőségű földek eltartóképességéhez tehát jelentős mértékben hozzájárul az alaptervekenységen kívüli tevékenység bővülése.* Az alaptervekenységen kívüli tevékenységek kedvező jövedelmezőségi viszonyai erőteljesen hozzájárulnak a földterületek kedvezőtlen minőségéből adódó hátrányok enyhítéséhez.

A növénytermelés aránya az üzemi termelési értéken belül a termelőszövetkezeteknél erős korrelációt mutat a földminőséggel. Az állami gazdaságoknál már ugyanez a kapcsolat gyengébb. Az állattenyésztés aránya és a föld minősége között az állami gazdaságoknál fordított, a termelőszövetkezeteknél egyenes arányú kapcsolat van. *A jó minőségű földeken gazdálkodók jövedelmezőségi viszonyai és így felhalmozási lehetőségeik is kedvezőbbek, a termelőszövetkezetek e felhalmozódási lehetőségeket részben az állattenyésztés fejlesztésére fordították.* Az állami gazdaságoknál viszont az állattenyésztés, mint a kedvezőtlen földminőséget kompenzáló tényező játszik szerepet.

Az állattenyésztés súlya a termelőszövetkezetek üzemi termelési értékén belül kisebb, mint az állami gazdaságoknál. Az állattenyésztés a közös gazdaság termelésében betöltött kisebb szerepe következménye annak a sajátos munkamegosztásnak is, ami a termelőszövetkezetek közös és háztáji gazdaságai között kialakult. *Az állattenyésztés nagyobb hányada ugyanis a háztáji gazdaságokban koncentrálódik.* A közös gazdaság csakis nagyüzemi módon folytathat állattenyésztést is, a feltételek megteremtése viszont csak fokozatosan történhet. A háztáji gazdaságokban a kisüzemi állattartás feltételei megvoltak. *A közös gazdaság és a háztáji gazdaság termelési szerkezete is és termelési tényezőik felhasználása is szerves egységet alkot, kölcsönösen kiegészítik egymást, egymás létének a feltételei.*

A termőterület művelési ágankénti aránya és a földminőség között jellegzetes összefüggések vannak. A jobb földminőségű területeken gazdálkodók a termőterület jóval nagyobb hányadát hasznosítják szántóként és az intenzív művelésű kultúrák aránya is magasabb. *Tehát a földek gyengébb minőségét a nem alaptervekenységi ágazatok és a területek főleg erdőként történő hasznosítása kompenzálja, ill. növeli meg az eltartóképességét.*

A termelési szerkezet és a földminőség kapcsolata 1982-ben

Megnevezés	Az üzemi termelési értéken belül		
	a növény- termelés aránya %	Az állat- tenyésztés aránya %	Az alap- tevékenység aránya %
<i>Állami gazdaságok</i>			
A termőterület minősége (ark/ha)			
—15,0	14,1	33,3	65,5
15,1—25,0	25,7	28,5	72,3
25,1—	25,5	24,8	71,7
az állami gazdaságok átlaga	22,0	29,1	69,1
<i>Termelőszövetkezetek (ark/ha)</i>			
—15,0	26,3	21,6	55,1
15,1—25,0	37,2	25,4	69,9
25,1—	42,9	27,9	78,9
A termelőszövetkezetek átlaga	34,2	24,4	66,0

Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása.”
MÉM STAGEK 1983. 38., 39. 1.

A földminőség és a művelési ágak összefüggései

Egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem (ark/ha)	A termőterület művelési ágankénti megoszlása	
	a szántóterületek aránya %	kert, gyümölcsös, szőlő területek aránya %
<i>Állami gazdaságok</i>		
—15,0	21,2	0,2
15,1—25,0	95,6	2,1
25,1—	82,4	17,2
Az állami gazdaságok átlaga	65,5	5,7
<i>Termelőszövetkezetek</i>		
—15,0	35,9	0,5
15,1—25,0	95,4	1,1
25,1—	91,6	8,0
A termelőszövetkezetek átlaga	69,4	2,3

Forrás: „A fontosabb mutatók földminőség szerinti alakulása”.
MÉM STAGEK 1983. 14 és 15. 1.

ÖSSZEFOGLALÓAN

Először: Általában a jobb minőségű földeken magasabb a területek eszközfel-szereltsége és alacsonyabb a földellátottság. Azok a gazdaságok értek el egységnyi területre vonatkozóan kedvező eredményeket, amelyek kedvezőbb adottságok között gazdálkodnak. *A földterületek minősége kétség kívül még mindig befolyásolja, motiválja a gazdálkodás eredményességét.* Az egyes földterületek eltérő minőségének hozamokat differenciáló szerepe azonban a magyar mezőgazdaságban ma már kevésbé érzékelhető. Az a tény, hogy jelenleg már sokkal kisebb a földek természetes termékenységére, hozamdifferenciáló szerepe *egyrészt a termelés szerkezetében, másrészt a területegységre jutó ráfordításokban bekövetkezett nagymértékű változások eredménye.* A termelés szerkezetében olyan változások következtek be, amelyek a területegységre jutó ráfordításokat és a hozamokat is növelték és a gyengébb termőképességű területeken a ráfordítások és a hozamok növekedése is gyorsabb volt, mint a jobb termőképességű területeken. A régebben alacsony területi termékenységű területek átlagosnál gyorsabb fejlődése a termelési színvonal általános emelkedésével együtt bizonyos fokú kiegyenlítődésre vezetett a különböző földminőségű területek között. Ugyanakkor a területegységre jutó ráfordítások termelési színvonalat fajlagos jövedelmet differenciáló szerepe továbbra is jelentős. *A vállalati gazdálkodás eredményessége alapvetően a területegységre jutó ráfordítások növekedéséhez kötődik.*

Másodszor: A földterületek minősége még mindig jelentős hatást gyakorol a földek eltartóképességére, a jobb minőségű földek eltartóképessége magasabb.

Harmadszor: A földterületek minősége, a területegységre jutó termelőeszköz-koncentráció és a gazdálkodás eredményessége között szoros összefüggés van. *A föld minősége termelékenység-különbségeket eredményez.* Hat a munkatermelékenység mindkét tényezőjére, az alapellátottságra és az alapathékonyságra is. A jó minőségű földek alapellátottsága és alapathékonysága is kedvezőbb.

A földellátottság és az alapellátottság közötti feszültség csökkent ugyan a magyar mezőgazdaságban — a mezőgazdasági népesség erőteljesen csökkent, nőtt az eszköz-ellátottság — *de a termelési tényezők mennyiségének és összetételének változása eltérő módon érintette a gazdaságokat.* A termelőszövetkezeti szektorban a gyenge földminőségű területeken magas a földellátottság és alacsony az alapellátottság. Az állami gazdaságoknál a leggyengébb minőségű földeken (5 ark/ha) alatti az egy hektár termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem) mind az elevenmunka, mind a holtmunka ráfordítások átlagnál lényegesen magasabbak.

Negyedszer: Mezőgazdaságunkban az egységnyi területre jutó ráfordítások erőteljesen differenciáltak, a föld minősége jövedelem-differenciáló szerepénél fogva különböző feltételeket teremt a termelő felhalmozás számára. *A rosszabb földön elért alacsonyabb jövedelem eleve alacsonyabb pótlólagos ráfordításokat tesz lehetővé, ami viszont meghatározza a gazdálkodás eredményességét.* A jövedelem-differenciák bővített módon termelődnek újra.

A területegységre jutó eszköz- és elevenmunka-koncentráció gyorsabb ütemű fejlődést tesz lehetővé, aminek differenciáló hatása van, sőt fokozza a már kialakult differenciáltságot. A területi differenciálódás a mezőgazdaságban kevésbé az I. számú különbozati földjára alapján, nagyobb mértékben a II. számú különbozati földjára alapján ment végbe.

Ötödször: A földek gyengébb minőségét a nem alaptevékenységi ágazatok és a területek főleg erdőként történő hasznosítása kompenzálja, ill. növeli meg az eltartóképességét.

Д-р Адэл Андраши:

**НЕКОТОРЫЕ АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВЗАИМОЗАВИСИМОСТИ МЕЖДУ
КАЧЕСТВОМ ПОЧВЫ, ВЛОЖЕНИЯМИ И ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ
ПРОИЗВОДСТВА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ ВЕНГРИИ**

(Резюме)

В народном хозяйстве нашей страны сельскохозяйственное производство играет значительную роль в обеспечении населения, в экспорте, а тем самым в уравновешенном и пропорциональном экономическом развитии. Вполне обоснована поэтому необходимость исследования теоретических вопросов развития сельского хозяйства с тем, чтобы эти исследования могли оказать существенную помощь и в практике.

Земля есть наиболее значительный естественный источник венгерской экономики, её целесообразное использование — одна из наших основных задач.

Работа анализирует факторы сельскохозяйственного производства, рассматривает зависимость между землёй и другими факторами сельскохозяйственного производства, процессы замещения. Основные объекты исследования — анализ роли качества земли как дифференцирующего фактора эффективности, раскрытие взаимозависимости между степенью интенсификации, качеством почвы и эффективностью производства.

Dr. Adél Andrassy:

**SELECTED ISSUES OF THE RELATIONSHIP AMONG THE QUALITY
OF SOIL, INPUTS AND EFFICIENCY IN THE HUNGARIAN AGRICULTURE**

(Summary)

In our national economy the agriculture plays an important role in the supply of the population and in export, and on these basis in the balanced and proportional economic development.

It is justified therefore to deal with the theoretical issues of the agricultural growth in that way can be used in practice.

The productive soil is the most important natural resource of the Hungarian economy, the proper utilization of which is one of our most important tasks.

The article analyzes the agricultural factors of production, deals with the ratio between land and the other factors and with the replacement process. The analyzes are aimed at to reveal the differentiating role of the soil quality in the efficiency and the interrelationships among the level of intensity, the quality of the soil and efficiency.